

GEOGRAFIA

MODERNA

A

D A C I E I .

Ca studiū preliminarū la Istoria Româniloru din Dacia.

GEOGRAFIA

DACIEI.

Dacia vechiă se întindea de a stânga Dunării de giosă între Tissa și Dunastru, de la 38° pînă la 48° lungime geografică, și de la $43^{\circ} 40'$ pînă la $48^{\circ} 30'$ lățime boreale. Munții Carpaților cari se întind de la apus spre răsărit printre 49° și 50° de lățime geografică, apropiindu-se de nordul Daciei se întorc spre miazăzi și se prefac în mai multe ramuri, dintre cari unii încungiură centrul Daciei și-l prefac într'o fortăreță naturală. Centrul acesta încungiurat de munți se numește astăzi *Transilvania*. Din *Transilvania* curg trei râuri mari: Săseșul care se varsă în Tissa superioară, Mureșul care se varsă în Tissa inferioară, și Oltul care se întorc spre miazăzi și se varsă în Dunărea inferioară. Ținutul de la originea Tisei, care surge de a supra *Transilvaniei*, se numește *Marmorosă*. Din munții apusani ai *Transilvaniei* surge Crișul în trei ramuri și se varsă în Tissa; ținutul percursul de dinsul, între Săseș, Tissa și Mureș se numește *Crișana*. Asemine din munții apusani ai *Transilvaniei* și din unghiul de cîmpă miazăzi surge Te-

mișul, care după ce face un arc spre mîdiă-nópte se întórece spre mîdiă-đi și se varsă în Dunăriă; ținutul parcurs de dînsul între Mureșul, Tissa și Dunăriă se numește *Temisiana*. Dacia australe, care pórta astăđi numele special de *România* se imparte prin Olt în două părți inaequali. De a dreapta Oltului curge din munții Trasilvaniei rîul Jăul, care se varsă în Dunăriă, de a stînga Argeșul care se uneste cu Dâmbovița și apoi se varsă în Dunăriă, spre resăritul de la acesta curge Galbinul sau Ialomița. Dacia orientale se imparte asemenea în două părți prin rîul Prut care surge din latura orientale a Carpaților boreali și făcînd un arc spre mîdiă-nópte se întórece spre mîdiă-đi și apoi se varsă în Dunăriă. Între Prut și munții Trasilvaniei curge Seretul, primesce în dreapta sa Suciava, Mondava, Rapida, Tortosul, Pudna și Budeul, și apoi se varsă în Dunăriă. Ținutul superior de la surgingile Prutului se numește astăđi *Bucovina*, ținutul dintre munți și Prut se ăice *Moldavia*, ăra cellă dintre Prut și Dunăstru *Bassarabia*. România cu Moldavia și cu o parte a Bassarabiei compune astăđi Principatele române unite supt un guvern național. Bassarabia în cea mai mare parte e suppusă Rusiei. Trasilvania cu Temisiana, Crișiana, Marmorosul și Bucovina stau supt sceptrul Austriei.

Noi vom începe descrierea acestor țări, de la apusul păsîndu spre resăritul.

MARMOROSUL.

Marmorosul se mărginește la mîdiă-nópte și la resăritul cu Carpații prin cari se desparte de Gal-

liția și de Bucovina, la mēdiă-đi cu munții Trasilvaniei și cu Sameșul, la appusă cu o parte a Tissei pînă la cotul Essenei, și de aci cu muntele Muncastu, care e unū ramū allū Carpaților. Aria Marmorosului se intinde preste 300 milliarie geografice pătrate sau preste 1,200,000 de fâlcī de pămîntū*)

Rîiulū principal allū Marmorosului este Tissa, care surge de suptū muntele Șessului, curge spre appusă primesce în stînga sa Sameșul, se întórece spre mēdiō-nópte, face unū cotū și se întórece éráși spre appusă cu appecare spre mēdiă-đi, primesce în stînga sa Crișulū unitū, măi în giosū Mureșulū, și în fine se varsă în Dunăriă la Titellū,

Pămîntulū Marmorosului este măi totū muntosū; Carpații se îndindū în diverse ramurī între regiunile rîurilor, și lū prefacū într'o țerră fórtē romantică. Munții sunt accoperiți cu pădurī, coprindū in sînulū lorū fórtē multe metalle: aurū, argintū, aramă, ferrū, o mare cantitate de sare și de marmure.

Locuitorii Marmorosului sunt Români, Rusniaci și Ungurī. Români și Rusniaci sunt creștini de ritulū resăritanū, uniți cu biserica catolică, au unū episcopū la Muncastu. Ungurii sunt parte reformați, parte catolici.

Marmorosulū s'a ținutū măi înainte de Trasilvania, apoi de districtulū Tissianū, appertenitoriū la Ungaria, suptū sceptrulū Austriei.

Locurile principali sunt: Rona (*Ronaszék*) în regiunea Tissei de susū, cu sarine cari dau pre annū la 40,000,000 de occa. Sigetulū, lōngă Tissa, cu

*) Inse acumū pórtă numele acesta numai unū ținutū de 150 milliarie geografice pătrate.

unŭ gimnasiŭ catolicŭ, și unulŭ reformatŭ; reședinția unui vicariŭ românŭ. Câmpu-lungŭ, Ticeulŭ, Visculŭ, Hustulŭ, oppide lîngă Tissa. Vinariulŭ (*Szölös*) lîngă Tissa cu vinŭ bunŭ, și cu unŭ mercatŭ de vite fôrte căutatŭ. Uilaculŭ lîngă Tissa oppidŭ mercantil, cu navigațiune pre Tissa. — Moncastrulŭ (saŭ Muncaciŭ) lîngă râulŭ de asemenea numire, reședinția unui episcopŭ unitŭ, cetate fortificată, ce servește de prinsóre a statulŭ. — Baia-mare, cetate la marginile Trasilvaniei cu minere și cu monătăriă, are unŭ gimnasiŭ. Baia de susŭ (*Spria*) cu minere de aurŭ și de argintŭ.

CRISIANA.

Crisiana se mărginește la resăritŭ cu Trasilvania și cu Marmorosulŭ, la médiă-nópte și la appusŭ cu Tissa, la médiă-đi cu Muresiulŭ prin care se desparte de Temișiana.

Din munții Trasilvaniei curgŭ trei râuri: Crișulŭ rapidŭ, ramulŭ de cōtră médiă-nópte, Crișulŭ negru, ramulŭ de miđilocŭ, și Crișulŭ albŭ, ramulŭ de cōtră médiă-đi. Aceste dóue din urmă se unescŭ la oppidulŭ Bechișulŭ, și după o distanțiă de o postă primescŭ de a drépta lorŭ Crișulŭ rapidŭ, apoi curgŭ împreună și se varsă în Tissa în facia oppidulŭ Ciongradŭ. De la aceste râuri și a luatŭ Crisiana numele seu, care se întinde preste 560 milliarie geografice pătrate. Ea a formatŭ în međievŭ regatulŭ lui Mariottŭ care l'a lăssatŭ generelŭ seu Soltanŭ. În seculŭ XVI și XVII s'a ținut de trasilvania, érá apoi s'a alăturatŭ la Ungaria,

Locuitorii Crișianeî sunt Români și Unguri. Romanii sunt creștini de ritul resăritan și parte uniți cu biserica catolică și au un episcop la Urbea-mare; parte neuniți, și au un episcop la Arad. Ungurii sunt parte reformați, parte catolici; acești din urmă au un episcop la Urbea-mare și altul la Satu-mare.

Locurile principale sunt: Satu-mare lîngă Sameșiu, din gios de Baia-mare, reședința unui episcop catolic cu un gimnasiu. Debreținul, oppid mercant cu 55,000 locuitori, are un collegiu reformat și un gimnasiu catolic. Urbea-mare (*Gross-Wardein, Nagy-Várod*) lîngă Crișul rapid, cu 30,000 locuitori, reședința unui episcop român unit, și a unui catolic, are o academiă de legi, un seminar de clerici, și un gimnasiu. Beniușiu lîngă Crișul negru, cu un gimnasiu românesc, fundat de episcopul Vulcan. Bechișiu la confluența Crișului alb și cell negru. Giula lîngă Crișul alb. Aradul lîngă Mureșiu cu 20,000 locuitori reședința unui episcop român reunit, cu un gimnasiu catolic, un seminar românesc și o școală preparatorie românească.

TEMIȘIANA.

Temišiana se mărginește la mîdiă-noapte cu Mureșiu, la appus cu Tissa, la mîdiă-zi cu Dunăria, la resărit cu Carpații ce o despart de România și de Trasilvania. Din munții acestia surge Temišiu care curge mai întăiu spre mîdiă-noapte, apoi formă

unū arcū întorcându-se spre médiă-di, și în fine se varsă în Dunăriă. De la acestū rîu și a luatū Temișiana numele seu; astădi se numesce Banatulū Temișianū, și se întinde preste 500 milliarie geografice pătrate.

Pămîntulū ținutului acestuia este fôrte fertile, și produce cellū mai formosū grânū; munții coprindū aurū, argintū, aramă, ferrū, și minerele sunt în lucrare seriôsă.

Locuitorii Temișianeii sunt: Români, Germani, Serbi, și Unguri. Româniii sunt crestini de ritulū resăritanū, parte uniți cu biserica catolică, parte neuniți; Serbii sunt toți neuniți; Germanii și Ungurii sunt parte catolici, parte protestanți. În Temișiana e unū episcopū românū unitū la Lugosiū, doi episcopi neuniți, unulū la Temișióra și unulū la Verșetiū, apoi unū episcopū catolicū la Temișióra.

Tótă țerra se împarte în trei districte și în marginea militariă.

Lacurile principali sunt: Temișióra lîngă canalulū Becū allū rîului Temișiū, fortărețią cu trei suburbie, capitalea Temisianeii de pre timpulū Dacilorū, reședințią unū episcopū catolicū care se numesce de Cinade, și a unui episcopū neunitū, cu unū seminariū și cu unu gimnasiū catolicū. Lugosiulū lîngă Temișiū, mai totū românescū, reședințią unui episcopū românū unitū. Lipova lîngă Mureșiū, oppidū mescantil, mai totū românescu. Sânt'Nicóra (*Szent-Miklos*) cu unū institutū agronomicū practicū. Căcânda și Bescăreculū, oppide mescantili. Verșetiulū reședințią unui episcopū neunitū, cu unū seminariū de clerici și cu unū gimnasiū. Oraviția oppidū montanū

cu minere de argintū, aramă și ferrū. Săbeșiulū (*Karanszebes*) lîngă Temișiulū de susū, oppidū mărginariū cu prefectura regimentulū româneseū, scaunulū, nominal allū episcopulū românū, cu o scōlă militariă. Meadia lîngă rîlū Cerna (*Tierna*) cu băie minerali. Rușiava la gura Cernei, oppidū mercantil. Aci fu în vechime cetatea *Tierna* în care Traianū asșediă o coloniă romană. Biserica-albă, prefectura regimentulū illuricū. Palanca-nouă lîngă Dunariă, unde fuisse în vechime *Lederata*. Panciova (*Pantidava*) prefectura regimentulū germanū,

Căllile principali alle acestorū ținutari sunt:

Callea Tissană de la passulū Borșia din Marmorosū la Sighetū, la Cămpulungū, la Ticeu, la Viscū, la Hustū la Moncastrū.

Callea de la Baia-mare la Sighetū, și de la Baia-mare la Satu-mare, de aci la Carelli (*Nagy-Károly*), și apoi la Debreținū, și de acollo la Tocal lîngă Tissa.

Callea de la Urbea-mare la Salinicū (*Szolnok*) lîngă Tissa, de unde apoi duce callea ferrată la Pesta.

Callea de la Urbea-mare la Aradū lîngă Mureșiū.

Callea de la Dobra pre lîngă Mureșiū la Aradū, de acollo la Salinicū lîngă Tissa. Cea de la Aradū la Ciongradū lîngă Tissa, de la Aradū la Segedinū lîngă Tissa în faciă cu gura Mureșiului, și.

Callea de la Aradū la Temișióra, apoi la Verșetiū și la Palanca.

Callea de la Dobra prin Făgetū la Lugosiū, la Temișióra, și de aci la Segedinū, de unde apoi duce callea ferrată la Pesta.

Callea de la Lugosiū la Săbeșiū și la Rușiava.

Callea de la Rușiava pre lîngă Dunariă la Biserica-albă, și de aci la Panciova.

Afară de acestea mai sunt și altele prin șesurile celle intinse alle regiunei Tissei, inse neasternute cu petrișiu, și din acéstă causă fórte greu de âmblatū în timpū ploiosū. Chiarū nici celle numerate aici nu sunt tóte făcute.

Dară în annii din urmă s'a făcutū callea ferrată de la Segedinū la Temișiórá, și de acollo la Bađiașiū lîngă Dunariă.

TRASILVANIA.

Trasilvania se mărginesce la resăritū cu Moldavia de care se desparte prin Carpați, la méđiă-đi cu România, de care se desparte assemine prin Carpați, la appusū cu Temișiana și cu Crișiana de care se desparte prin mai multe brație de munți, la méđiă-nópte cu Crișiana și cu Marmorosulū, de cari se desparte assemine prin mai multe brație alle munțilorū Carpați, pîno la confiniulū triplu de suptū care surge Rapida in Moldavia, Sameșiulū în Trasilvania, și Tissa în Marmorosū.

Aria Trasilvaniei se intinde preste 1100 milliarie geografice pătrate, sau preste 4,446,000 fâlcī de pămîntū, mai totū muntosū cu fórte puține șesuri.

Rîurile celle mai însemnate alle Trasilvaniei sunt:

Mureșiulū care surge suptū póllele Carpațilorū ce despartū Trasilvania de Moldavia, curge spre méđiă-nópte și apoi se îndreptéđiă spre appusū cu applecare spre méđiă-đi, și taiă țerra în diagonale pîno ce petrunde pintre munți ce o despartū de Temișiana,

apoi îndreptându-se spre appusă se varsă în Tissa, în fața Segedinului.

Oltul sau Aluta care surge assémine de suptă póllele Cărpătilor ce despartă Trasilvania de Moldavia, nu departe de la originea Mureșului, curge spre méďă-ďi, apoi face ună cotă și se întorțe spre méďiă-nópte, și după ce forméďiă altă cotă contrariu plécă spre appusă, se întorțe spre méďiă-ďi și petrunde pinte Carpații ce despartă Trasilvania de România, și la Turnă se varsă în Dunăria.

Sameșul are doue brațe: Sameșul mic care surge din munții Crișiani și curge spre resărită, și Sameșul mare care surge din Carpații ce despartă Trasilvania de Moldavia, și curge spre appusă, amfndoue se unescă la Deșiu, de acollo forméďiă trei coturi mari, unul spre méďiă-nópte, allă doilea spre méďiă-ďi, și allă treilé spre resărită, agoi după ce a scăpată de munții Trasilvaniei se îndreptéďiă spre appusă cu applecare cōtră méďiă-nópte, și se varsă în Tissa superióre.

Afară de aceste trei rîuri mari, mai sunt altele mai mici:

Între Mureșiu și Oltă curgă spre appusă Tîrnava mare și Tîrnava mică, amfndoue se unescă la Blașiu, și apoi se varsă în stânga Mureșului.

Între Mureșiu și Sameșul mică dintre munții appusani curge spre resărită Aurariulă și se varsă în drépta Mureșului.

Din Carpații ce despartă Trasilvania de Moldavia surge Négra, care se varsă în stânga Oltului.

Din Carpații ce despartă Trasilvania de Româ-

nia surgă Săbeșulul, Vinerea, și Sargeșulul (Streiulul) cari se varsă în stânga Mureșului.

Trasilvania n'are lacuri mari, ci numai nisce bălți, mai allessu în regiunea Mureșinlui de mișlocu; dară are foarte multe ape minerali.

Trasilvania e încungiurată de munți de toate părțile; cei mai mari sunt Carpații cari o despartu de România, și între acestia figură Bucegiu, verticele Regelui, Surulul și Reteziatulul. Dară și regiunile diverselor rîuri în intrulul țerii se despartu prin culmi înalte, cari formează totu atâte vâlci formose.

Clima e foarte variată, cu toate acestea sănătoasă.

Pămîntul Trasilvaniei coprinde în sînulul seu foarte multe metalle, și e cea mai avută țerră în minere de aurul din tota Europa. Munții aurari între Trasilvania și Crișiana sunt plini de acestu metallu prețiosu; rîurile coprindu asemenea aurul de care se spallă o cantitate însemnată. Afară de aurul, mai este argintul, aramă, ferrul, plumbul, mercuriul și alte metalle. Minerali sunt cuarțul, marmure, cristallul de munte, sare petrosă în foarte mare cantitate, pētră puciosă, pecură și altele.

Pămîntul Trasilvaniei e foarte fertile, munții sunt accoperiți cu totu genulul de arbori, și afară de munți sunt păduri prin mișloculul țerii, numai regiunea de mișlocu a Mureșului, numită Câmpia, este lipsită de arbori; grădini sunt multe cu totu genulul de pomi, meri, peri, pruni, nuci, persici, gutoi, cireși, vișini; câmpurile producă cucurdușul, grâne, secare, meiul, orșul, avenă, saracinul, linte, inul, cânepă, fasole, mazere, pepeni, cartofi, tăbacul și totu genulul de legumi și de erbi; viile produc multul și bunul vinul; dară pămîntul

cere multă cultură, și nu se poate compara cu allă României.

Animali domestice și selbatice se nutresc de toate; boi, bivoli, ouă, capre, porci, cai, catâri, asini, urși, lupi, veșturi, rîși, porci selbatici, cerbi, căpriori, iepuri și altele; foarte multe păsări domestice și selbatice; apoi albine, pești și raci.

Locuitorii Trasilvaniei numeră aproape la 2,400,000 de suflete, dintre acestia sunt Români la 1,500,000; Unguri și Secui la 600,000; Germani și Sassi la 200,000; Greci, Armeni, Țigani și Judani împreună la 100,000 de suflete.

Românii, Grecii și Țigani sunt creștini de ritulă resăritană, împărțiți în uniți și neuniți cu biserica catolică. Germanii, Ungurii și Secui sunt parte catolici, parte reformați (calvini); Sassi sunt protestanți (luterani); dară între Unguri sunt și ariani sau unitari, înse puțini la număr; Armenii și au ritulă lor și sunt uniți cu biserica catolică; Judanii urmădă legea lui Moise. Românii uniți au ună arhiepiscopă și ună episcopă, cei neuniți au ună episcopă. Catolicii au asemine ună episcopă, protestanții, reformații și unitarii și au superintendenții lor.

Cea mai mare parte dintre locuitorii Trasilvaniei și mai virtosă Românii se ocupă cu lucrarea pământului și cu crescerea vitelor, apoi cu scătarea metalelor și a sării. Locuitorii oppidelor se ocupă cu industria și cu comerțul. Între Sassi sunt mulți opifici și au fabrici de pânură ordinară; cu negoțul se ocupă mai multă Grecii, Armenii și Românii. Trasilvania vinde sare, lemne, funi, lână, și cumperă totă genulă de articole pentru comaditățile

vieției. Prețitul articulelor ce cumperă Trasilvanii e de o mesură cu prețitul articulelor ce vîndu.

Trasilvania formă în vechime Dacia centrale; în meșievu aveă principii sei Români; de la venirea Ungurilor în părțile Dunării de mișilocu, ea veni suptu potestatea acestora, și se guvernă de duci saă prefecti împuși de cōtră acestia; la annulū 1526 deveni liberă, și se guvernă de principii indigeni, pîno la annulū 1692, cāndu veni suptu sceptrulū Austriei la annulū 1765 se înălțîă la demnitatea de mare principatū. Ea se guvernă astă-đi de unū guvernū regal allesșu de cōtră țerră.

Trasilvania se împarte firesce în regiunea Mureșului, în regiunea Oltului și în regiunea Sameșului. Regiunea Mureșului cea mai mare dintre tōte, se împarte în regiunea Mureșului de susu și în regiunea Mureșului de mișilocu. Înse în respectulū administrativu se împarte în comitate și districte, în fundulū regal (suptîmpărțitū în 9 scaune și 2 districte) și în fundulū Securilorū (suptîmpartitū în 5 scaune).

Locurile principale alle Trasilvaniei sunt: dincolo Alba-Julia (*Belgradu, Calsburg, Feyervár*), la gura Ampoiului lōngă Mureșiu, cetate fórtificată, numită *Apulum* pre timpulū imperiului romanu, cu mulțime de monumente romane; în meșievu reședinția principilorū Trasilvaniei, întărită de noū de împereiulū Carlū VI la annulū 1725; scaunulū arhiepiscopului românū unitū care petrece la Blașiū, a episcopului catolicū, are unū seminariū pentru clerulū catolicū și unū gimnasiū, o observătoriă astronomică, și o monetăriă. Fortăreția dimpreună cu cetatea de lōngă dînsa numeră astăđi la 12,000 locuitori.

Clușiulă (*Clausenburg Kolosvár*) lîngă Sameșiulă mică cu 25,000 locuitori, scaunulă guvernului regal, are ună liceu catolică, unu collegiu reformată și unulă unitariă, ună museu și o observătoriă astronomică.

Săbiniulă (*Hermanstadt*) lîngă rîulă Săbiniă ce se varsă în Oltă, cu 24,000 locuitori, reședinția prefecturei militare, a episcopului română neunită și a comitelui săsescă; are o academiă de legi, ună gimnasiă catolică și altulă protestante, ună seminariă pentru clerulă română neunită și o scolă prepărătoriă mai multe scole primarie și o scolă mercantile, ună museu, o bibliotecă și o galeriă de picture proprietate a baroniloră de Bruckenthal. Cetatea acésta e cunoscută din înalta vechime, și are multe remniscenție istorice.

Brașiovulă (*Cronstadt*), în ținutulă numită țerra Bîrsei, nu departe de Oltă, cu 30,000 locuitori, are unu gemnasiă protestante, unulă catolică și unulă românescă, este cetatea cea mai industriôsă, și face cellă mai întinsă commerciu, negoțiulă ei cu România e fôrte viu.

Tîrgulă Mureșului (*Maros-Vásárhely*) lîngă Mureșiulă de susă, cu 15,000 locuitori, scaunulă tribunariulă de appellă (numită tablă regale), are ună collegiă reformată și ună gemnasiă catolică și o formôsă bibliotică fuudată de comiții Telleky.

Bisterția, lîngă rîulă de assémine nume ce se varsă în Sameșiulă mare, cu 16,000 locuitori, capitala districtului, are ună gimnasiă catolică și unulă protestante, ea făcea mai înainte ună commerciu însemnată cu Moldavia, acumă înse este în decădere.

Deșiulă, la confluența Sameșiului mare și mică, cu 10,000 locuitori, are ună collegiū reformată.

Afară de acestea mai sunt în Trasilvania:

Gerla (*Napoca* la Romani, *Szamosujvár* la Unguri) lîngă Sameșiulă mică, reședința unui episcopu român unită, cu ună castellă în care e prinsórea primariă a Trasilvaniei, oppidă mai totă locuită de Armeni.

Turda (*Salinae* la Romani), lîngă rîulă Aurariū, cu ună collegiū reformată.

Aiudulă (*Brucla* la Romani, *Nagy-Enyed* la Unguri) lîngă Mureșiulă de mișilocă, cu ună collegiū reformată.

Blașiulă, la confluența ambeloră Tîrnave, scaunulă arhiepiscopului română, cu ună gimnasiū și ună seminariū pentru clerulă românescă unită.

Cetatea de Baltă (*Kükülö, Kokelburg*), castellă lîngă Tîrnava mică, în meșievă proprietate a domniloră Moldaviei.

Medieșii, Ellisa, Sedișióra, și Pretoriulă Secuiloră (*Udvarhely*) lîngă Tîrnava mare.

Tîrgulă Secuiloră (*Kezdi-Vásárhely*) lîngă Négra, spre resărită de la Brașiovă.

Făgărașiulă, între Brașiovă și Săbiniū, lîngă Oltă, cu ună podă minunată preste acestă rîu.

Săbeșiulă (*Mühlenbach*) lîngă rîulă Săbeșiū ce se varsă în Mureșiū,—apoi Orestia, Deva și Dobra lîngă Mureșiū.

Uniedóra, lîngă Cerna, patria lui Joanne Corvină, și Sargețiulă sau Hațiegulă lîngă Streiū. Nu departe de la acesta sunt ruinele Sermisegetusei capitalei Daciei, numite de Romani *Ulpia Traiana*.

Minere de aură sunt: la Abrudă, la Roșia, Anfena, Auraria (*Zalatna*), Ondollă, Boiția, Săcărîmă,

Crișii; de aramă sunt la Dominică, și în regiunea Lepușului; de ferru la Uniedóra.

Sarine sunt la Visa, preste deallu de la Săbiniu, la Ulióra lóngă Mureșii, și lóngă Deșii.

Ape minerali sunt la Arapatacū, nu departe de la Brașiovū, și la Borsecū, în vallea Bistrițioarei care s'a ocupatū de cōtră Trasilvanii de la Moldavi.

Căllite principali alle Trasilvaniei sunt:

Callea australe, de la passulū Oitusului spre apusū, trece prin Tîrgulū Secuilorū, la Brașiovū, unde se unesce cu callea de la passulū Temișului, merge prin Făgărașii la Săbiniu, unde se unesce cu callea de la Turnulū-roșii, merge prin Mercuria, la Săbeșii, la Orestia, la Deva, la Dobra, și trece în Temișiana.

Callea mediană, de la Săbeșii la Alba-Julia, și de acollo dréptū spre médiă-nópte prin Aiudū, Turda Clușii, Gerla, Deșii, la Baia-mare.

Callea boreale, de la Deșii la Bisterția, și de acollo prin passulū Burgului la Dorna în Bucovina.

Callea de la Clușii la Huiodinū în vallea Crișului rapidū, spre Urbea-mare.

Callea Mureșului, de la Turda spre Tîrgulū Mureșului, și de acollo prin Reginū la Bisterția.

Callea de la Tîrgulū Mureșului la Sedișóra.

Callea de la Săbiniu la Medieși, și de acollo pre lóngă Tîrnava mare la Sedișóra, la Pretoriulū Secuilorū, la Cicū saū Mercuria Secuilorū.

Callea de la Sânt'Nicora (*Szent-Miklos*) prin Mercuria Secularū la Tîrgulū Secuilorū (*Kezdi-Vásárhely*).

Calea de la Orestia la Sargețiu (Hațiegü), și de acolo prin passulü portii de ferrü în Temișiana.

Calea de la Sargețiu la passulü Vulcanului în România.

ROMÂNIA.

România se mărginesce la médiă-nópte cu Trasilvania de care se desparte prin munții Carpații, și cu Moldavia de care se desparte prin perriulü Milcovü și prin rîulü Seretü, la appusü, médiă-đi și resăritü se mărginesce cu Moesia (sau Serbia și Bulgaria), de care se desparte prin fluviulü Dunăriă.

Aria României se intinde preste 1350 milliarie geografice pătrate, sau preste 5,000,000 de fâlcii de pămîntü

Rîurile celle mai însemnate alle României sunt: Dunăria care surge din Germania și curge spre resăritü, se numesce Dunăria superiöre pîno ce trece în vallea Carpaților, de aci se chiamă Dunăria de miđilocü pîno ce se appropiă de România, érá după ce trece în vallea dintre Carpați și Emu se numesce Dunăria inferiöre pîno ce se varsă în marea négră. Acéstă parte din urmă (Dunăria inferiöre) se numiă în vechime și Istru. Ea se plécă mai ântăiü spre médiă-đi, apoi se întórce éráși spre resăritü, și spallă tótă marginea meridionale a României, apoi se întórce spre médiă-nópte, și după ce primesce în stînga sa rîurile Moldaviei Seretulü și Prutulü se îndrep-téđiă spre resăritü, formândü marginea Bassarabiei și se descarcă în marea négră (Pontulü eussinü).

Tóte celledalte râuri alle României se varsă în Dunăria.— Dintre acestea cellū mai mare este:

Oltulū saū Aluta, care se nasce în Trasilvania petrunde printre Carpați în vallea Dunării, desparte România în doue părți, și primesce în drépta sa Lotrulū și Oltețiulū, și apoi se varsă în Dunăria. Allū doilé est:

Jâiulū, care surge assémine din munții Trasilvaniei, curge printre Dunăria și Oltū, primesco în drépta sa Motrulū, în stânga Salcea și Amarata, și se varsă în Dunăria. Allū treilé este:

Argeșiulū, care surge din Carpați de a stânga Oltului, curge spre médiă-đi cu applecare spre resăritū, se unesce cu Dâmboviția, care vine assémine din Carpați, și apoi se varsă în Dunăria. Allū patru-lé este:

Galbinulū sau Iallomiția, care surge assémine, din Carpați, de a stânga Dâmboviției, curge spre méđiă-đi, și apoi se întórece spre resăritū, și se varsă în Dunăria. Allū cincilé este:

Buđenlū, care surge din Carpați, face unū cotū spre méđiă-đi, apoi se întórece spre méđiă-nópte, și se varsă în Seretū și unitū cu acesta în Dunăria.

Mai micī sunt:

Vedea, unitū cu Telleormanulū, cari curgū între Oltū și Argeșiū și se varsă în Dunăria.

Rômniculū, spre resăritū de la Buđeū, și Milcovulū care forméđiă marginea între România și Moldavia, și se varsă în Seretū.

România are fórté multe lacuri spre Dunăria, și patru în partea de cōtră resăritū în regiunea Buđeului, dintre cari merită însemnare Balta-albă, fórté re-

numită de ver-o căți-va anii încóce pentru efectele ei cele salutare. Ape minerali se află în mai multe locuri.

Dunăria forméiă multe insule dintre cari cea mai mare parte sunt possessiuni alle României.

Pămîntulū României coprinde metalle în sînulū seu: aurū, argintū, aramă, ferrū, plumbū, mercuriū, și altele; înse minerele nu sunt în lucrare, mai înainte se cullegea aurū din arena rîurilorū și se sco-tea aramă din munți, acumū au încetatū și acestea. Minerali sunt: cuarțū, marmure pétra calcariă, sare petrósă în fórte mare cantitate care face țerrī unū venitū însemnatū, cărbunii de pétră nu se caută, am-bră se află destullă; fântâni copiose de pecură cari sîngure se cultivă, afară de sarine.

România în cea mai mare parte e unū șessū intinsū, érá partea de cōtră médiă-nópte e muntósă; pămîntulū ei e fórte fertile, munții sunt accoperiți cu totū genulū de arburī și afară de munți sunt păduri fórte multe înse de căți-va anii încóce aū începutū tare a se rări; apoi sunt grădini cu totū genulū de pomī, merī, perī, prunī, nucī, persicī, gutōi, điarđiări, caissī, cereși, vișini, duđi; câmpurile producū porumbū (cucuruđiū), grâne, secare, meiū, orđiū, sara-cinū, linte, inū cânepă, fasole, mazere, pepeni, cartofi, tabacū (tutunū), și totū genulū de legumī și de erbe; viile producū vinū multū și fórte bunū.

Animali domestice și selbatice se nutrescū fórte multe în Romania: boi, bivoli, ouī, capre, porci, caī, catīri, asini, urși, lupi, vulpi, rīși, veđiuri, porci sel-batici, cerbi, căpriori, iepuri, și altele; dintre passeri mai însemnate sunt: vulturi, falconi, corbi, cióre, pă-

uni, găini, găsece, cocori, rație, curcani, porumbi, grauri, sturđi, și altele; insecte diverse, dintre cari celle mai folositoare sunt albinele, cari produc miere în cantitate însemnată, și vermi de metasse, cari produc foarte multă metasse; în apă se află pesci, morun, cigă, somn, crap, sciucă, lin, păstrăvi, și alte specii.

Locuitorii României sunt Români, cari fac majoritatea absolută, apoi mai sunt: Italiani, Francezi, Greci, Arnauți, Bulgari, Germani; Unguri, Țigani și Judani, înse toți aceștia nu fac nici a deca parte din locuitorii țării cari numeră pînă la 3,000,000 de suflete. Dintre străini cei mai numeroși sunt Țigarii.

Locuitorii României sunt mai toți creștini de ritul orientat, și stau supt un metropolit și supt trei episcopi. Dintre străini mare parte sunt catolici cari au un episcop ce poartă titlul de Nicopoli; apoi sunt protestanți și reformați (calvini). Judanii sunt de legea lui Moise. Machomidanilor nu le este iertat să aibă biserice (*giamii*) în țară.

Cea mai mare parte dintre locuitorii pămîntului se ocupă cu lucrarea pămîntului și cu creșterea vitelor. Locuitorii oppidelor se ocupă cu industria și cu negoțitul. România vinde vite, piei, lână, bucate, lemne, sare; și cumperă pannură, totu genul de pîndiatură, instrumente de lucrat, vase de vitru, de porțellan, de metalle, sachar, cafea, tutun turcesc diverse joiere și alte articole de luss. Dară prețitul articolelor ce vînd Români înțrece cu multu prețitul articolelor ce cumperă aceștia de la străini.

România este astăzi unită cu Moldavia și poartă titlul de *Principatele române unite*. Elle stau supt

protecțiunea porții ottomane și suptă garanția puterilor europene.

Forma guvernului e monarhia constituțională electivă. Principele sau Domnul Principatelor unite se allege de adunarea generale. Ellă guvernă cu concursulă ministriloră cari sunt respundători cōtră țerră.

România se împarte firesce în două părți principale despărțite prin râul Oltă, dintre cari cea de a drépta Oltului se numesce România mică, și cea de a stânga România mare. Jâiulă desparte România mică în alte două părți; Argeșulă România mare assémine.

În vechime tótă România se împărțiă în țerra de susă și în țerra de giosă, cea dintâi se întindea pre lōngă pōllele munțiloră, cea din urmă pre lōngă Dunăriă. Ună vallă de pământă se vede și astă-đi care se întinde prin miđiloculă țerrei de la appusă spre resărită pîno în Moldavia; din susă de Gallăț, și continuă prin Bassarabia în două ramuri, unulă spre Tighina, altulă spre cetatea Albă.

Acuñă se împarte în respectulă administrativă în 17 judecie, 5 de a drépta Oltului, 12 de a stânga lui: 1) jud. ciulă Medințiloră, 2) allă Jâiulă de susă, 3) allă Jâiului de giosă, 4) allă Vâlcei, 5) allă Romanățiloră, 6) allă Argeșului, 7) allă Oltului, 8) allă Teleormanului, 9) allă Muscellului, 10) allă Ilfovului, 11) allă Giurgiului, 12) allă Dâmboviței, 13) allă Praovei, 14) allă Galbinului, 15) allă Râmnicului, 16) allă Budeului, 17) allă Brăillei.

Fiă-care judeciă se suptîmparte în mai multe cercuri săă plasse. În fruntea fiă-cărui judeciă este câte ună administratoriă, și câte ună, perceptoriă (sa-

meșiū), și în fruntea fiă-cărui cercū sau plasse este câte unū sabadministratoriū. În fiă-care judeçiū e câte unū tribunariū sau judecătoria compusă din unū președinte și din doi assessorī, cu unū procuratoriū allū statului. Oppidele și au magistratele lorū compuse din unū președinte și mai mulți membri. Satele și au allesși lorū.

Locurile celle mai însemnate alle Romaniei sunt:

Bucuresciū, lōngă rīulū Dâmboviția care se varsă în Argeșiū, și apoi amestecată cu acesta în Dunăriă. Numeră preste 100,000 locuitori. Este ântâia capitale a Principatelorū române unite, scaunulū guvernului, metropolia țerrei, reședinția consulilorū puterilorū străine, și a episcopului catolicū cu titlulū de Nicolī, centrulū judeçiului Ilfovū. Între edificiele acestei capitale merită însemnare palatiulū statului, palatiulū fostului Domnū Giorgiū Bibescū, edificatū de principele Constantinū Brancoveanu pre la anulū 1700, palatiulū fostului Domnū Gregoriū Ghica, și allū fostului Domnū Barbu Stirbeiū, teatrulū național, academia, metropolia, biserica principelū Radū, Sărin-dariulū, Curtea vechiă (biserica în care se u.gū domnii), biserica sântului Georgiū, biserica sântului Spiridonū, biserica metropolitului Antimū. Între asșediă-mintele publice sunt de însemnatū: academia naționale, trei gimnasie, seminariulū metropoliei, scōla militariă, scōla de medicină, scōla de arti, 5 scōle primarie de băiați, unū institutū pentru crescerea fetelorū, 2 scōle de fete, alte 5 scōle de fete fundate de principele Brancoveanu și 1 scōlă de fete fundată de principessa Stirbeiū, 2 pensionate de studenți gimnasiali, mai multe pensionate private de băiați și de fete.

Spitalul de la Colția, spitalul Brancovenesc, institutul filantropic. Academia are o bibliotecă, un muzeu și o tipografie, acum unită cu tipografia metropolitului Nifon. Afară de acestea sunt mai multe tipografii și litografii în Bucuresci. Industria și comerțul sunt în mare florie.— Aprópe de Bucuresci, la Panteleimon, e un institut de agricultură.

Craiova, lângă Jâiu, cu 40,000 locuitori, capitala României mici, cetate foarte vechiă, care a trecut prin multe catastrofe; în m-đievu era reședința Banilor, acum e centrul județului Jâiului de giosu, are un gimnaziu, două școli publice primare, două institute de fete, o școală de fete fondată de principele Brâncoveanu, mai multe pensionate de copii și de fete, o tipografie.

Turnul Severin, lângă Dunăria, calle de o postă din giosu de gura Tiernei, cellu dintăiu locu unde au descăllecătu Romanii cându au venit suptu Traianu imperătoriu. Din giosu de Severin se vedu încă ruinele minunatului podu ce construisse Traianu preste acestu fluviu între anii 104—106 după Chr. Următoriu seu Adrianu illu strică din gelosiă. Severu edifică castellu ce pörtă numele lui pino astăđi. Barbarii lu derimară. După acestea Justinianu edifică castellu Teodora, după numele imperătoressei sociei selle, alle căruia ruine se vedu încă, din susu de capulu podului lui Traianu. În m-đievu Romăni întărită locul cu muru, și susținură acolo multe lupte cu barbarii mai vîrtosu cu Ungurii, în fine se derimă cetatea, banulu Severinului trecu la Craiova, episcopulu și mută reședința la Rômnicu lângă Oltu, locuitorii intemeiară altu oppidu în vecinetate, spre

resărită de la Severin, illă incinseră cu vallă și i dederă numele de Cernenți. Severinulă după ună intervallă îndelungatū se restabili de principele Alesandru Ghica pre la anulū 1837, și acumū înfloresce din ți în ți. Ellă e capitala judeciului Medințilorū, cu ună micū portū și cu trecătoriă preste Dunăriă la Cladova, are o carantină fôrte bine construită, o scolă publică de băiați și una de fete.

Calafatulū, lôngă Dunăriă din giosū de Severinū cu trecătoriă preste Dunăriă la Vidinū, locū famosū în istoria României pentru multele bătălie ce s'aū făcutū acolo. Calle de o postă din giosū de Calafatū este cotulū Dunării unde se varsă rîlulū Arțariū în drépta ei, și de unde apoi înainte începe Dunăria a curge spre resăritū. Aci se vedū încă ruinele vechiei cetăți romane *Ratiaria*, capitala Daciei ripeane.

Gura-Jâiului, locū insemnatū numai pentru trecătoriă la Oréva sau Régova, unde se vedū ruinele vechiei cetăți romane *Regianu*.

Cellei, nu departe de gura Oltului, lôngă Dunăriă, cu trecătoriă preste Dunăriă la Isclu. Aici se vedū din partea României ruinele cetății Sucibida, la capulū podului cellui construitū de Constantinū imperătorulū; de partea dréptă a Dunării se vedū și mai multe ruine. — De la Cellei merge callea cea asternută cu pétră spre médiă-nópte în susū la Caracalla, care este astăzi capitala judeciului Romanățilorū, în a căreia vecinetate se vedū ruinele Antinei pline de monumente romane, — și de aci în susū callea merge pre lôngă Oltū pîno ce trece prin Rômnicū.

Turnulū, de a stânga Oltului, aprópe de gura lui, capitala judeciului Telleormanū, famosă în is-

toria României pentru bătăliele cele multe cu Turcii, — cu o trecătorie preste Dunăria la Nicopoli.

Giurginlú, lóngă Duăria, cu 12,000 locuitori, capitala judeciului care de cōtră Bulgari se numesc Vlasca (adecă Românescú), cu o scólă publică primariă de băiați și alta de fete, cu o carantină și cr. o trecătorie preste Dunăria la Rusciucú (vechiulú *Trimamiú*), fórte celebre în istoria principatelorú pentru bătăliele ce s'au făcutú acollo de la venirea Turcilorú în Europa.

Oltenița, (în vechime Dafne) la gura Argeșului, cu o scólă publică primariă, și cu trecătorie preste Dunăria la Turtucaia (vechia *Tramarisca*) renumită în istoria principatelorú.

Căllărașii, lóngă Dunăria, capitala judeciului Galbinului (*Ialloomișiu*), cu o scólă publică primariă și cu o trecătorie la Silistra (vechiulú *Durostorú*), cunnoscută în istoria României.

Cetatea de Flocci, la gura Galbinului (sau Ialloomișiei) cu o trecătorie preste Dunăria la Chărșiova (vechiulú *Carsiu*), formósă în istoria nóstră.

Brailla, lóngă Dunăria, din susú de gura Serețului, cu o trecéterie la Macinú (vechia *Trosmi*), numeră la 40,000 de locuitori. Capitala judeciului Brailei, cu o scólă publică de băiați și alta de fete, cu mai multe pensionate private; cellú dintâiú oppidú commercial allú României, reedificatú de nouú în o formă fórte regulată; fortărețiă însemnată în tótă istoria Romaniei, ai cărei murí s'au derímatú în urmarea tractatului de la Adrianopoli.

Foxianii, lóngă rîlulú Milcovú care desparte România de Moldavia. Oppidulú acesta se împarte in două părți, Foxianii muntenesci și Foxianii moldă-

venesci. Cei muntenesci au arsă mai de totu în primavara anului 1854. După convențiunea de la 1858 Foxianii sunt resedinția commissiunei centrale, și a curții de cassațiune a principatelor române unite. Capitalea judeciului Râmnicului, și a ținutului Pudnei. În respectul comercial oppidul acesta e centrul commerciului între amîndoué țerrile române. Numeră la 15,000 locuitori, are două scóle publice de băiați și două de fete. Locul e renumit în istoriă pentru multele lupte în timpurile trecute și moderne.

Râmniculă-săratu, lîngă rîlul de assémine nume de la care s'a numit și judeciul.

Budeul, lîngă rînlul Budeu, capitalea judeciului, scaunul unui episcopu, cu un seminariu, o scólă publică primariă, de băiați și o scólă de fete fundată de principele Brancoveanu.

Plouiescui, nu departe de rîlul Praova ce se varsă în Galbinu, capitalea judeciului, cu o scólă commerciale, două scóle de băiați, și una de fete fundată de principele Brancoveanu: Oppidul acesta face unu comerciu însemnatu, și numeră la 30,000 locuitori

Tirgvestei, spre munți, nu departe de rîlul Dâmbovița, vechia capitale a Romaniei, în care și asșediă scaunul Mircea cel mare pre la anulul 1383; de atunci încóce domniia României petrecea vara la Tirgvestei, și iérna la Bucuresci, pîno la anulul 1700, cându se mută scaunul pentru, totu de una la Bucuresci. Famósă în istoriă, cetatea acésta înfăcișediă astădi numai ruinele gloriei selle. Ea e capitalea judeciului Dâmboviței, are o scólă publică primariă de băiați și o scólă de fete.

Câmpu-lungu, între munți, capitalea judeciului

Muscellului, cu o scólă publică primariă de băiați și cu o scólă de fete. Câmpu-lungă e cellă dintâiu locă unde a descăllecătă Radu Negru, cândă a trecută de la Făgărașiă pre la anulă 1290. În vecinetatea oppidului se vedă ruine de edificie romane, unde se pare că fusse municipiulă Romula.

Argeșiulă saă Curtea de Argeșiă, lăngă rîulă Argeșiă de la care să a luată numele, scaunulă unui episcopă, cu ună seminariă, o scólă publică primariă de băiați și cu o scólă de fete fundată de principele Brancoveanu. Acesta e allă doilé locă unde a descăllecătă Radu Negru, și a edificată o curte domnescă și o biserică. Astădi oppidulă e însemnată pentru biserică de marmure cea edificată de Nėgu Bassarabă, domnulă României pre la anulă 1518, în stilă bizantină.

Pitescii, din giosă de curtea de Argeșiă lăngă totă acellă rîă; capitalea judeçiului, cu o scólă publică primariă de băiați și alta de fete.

Stellatina, lăngă Oltă, capitalea judeçiului Oltului; cu o scólă publică primariă de băiați și cu o scólă de fete. Are ună podă de lemnă preste Oltă.

Râmniculă Vâlcei, lăngă Oltă, capitalea judeçiului Vâlcei, reședinția unui episcopă care se numesce allă noului Severină, cu ună seminariă, o scólă publică primariă și o scólă de fete fundată de principele Brancoveanu. Prin Râmnică trece callea romană cea asternută cu pétră.

Caracalla, din giosă de Râmnică, capitalea judeçiului Romanați, cu o scólă publică primariă de băiați și cu o scólă de fete fundată de principele Brancoveanu. În vecinetatea ei e Antina cu fôrte multe ruine romane.

Tîrgu-Jâiului, lîngă Jâiulü de susü, capitalea judeciului; cu o scólă publică primariă de băiați și una de fete; oppidü famosü în istoria României.

Câllile principalî alle României sunt:

Callea mediană care trece de la Rusșiava preste Tierna în România, merge prin Severinü, Cernenți, Craiova, trece preste Oltü la Stellatina, merge prin Pitesci, se întörce pre lîngă Argeșiü spre Bucuresci; de aci merge la Urđiciani, la Buđeu, la Rômniculü-săratü, și in fine la Foxiani.

Töte celle-l-alte câllî comunică cu acéstă calle principale a țerei.

Câllile laterali sunt:

Callea de la Cernenți pre lîngă Dunăriă la Calafatü, și de la Calafatü la Craiova.

Callea Jâiului, de la gura acestui rîu în susü, prin Craiova, Tîrgu-Jâiului, trece prin passulü Vulcanului în Trasilvania la Sargețiü saü Hațiegü.

Callea Oltului, de la gura acestui rîu, și a nume de la satulü Islasü, în susü cötră Rômnicü, pre la mönăsteriulü Cođia, trece prin passulü Turnului roșiü în Trasilvania la Săbiniü.

Callea de la Stellatina la Turnulü, și de la Turnulü la Roși-de Vede.

Callea de la Pitesci la Argeșiü, și de aci la Câmpulungü, trece prin passulü Branului în Trasilvania.

Callea de la passulü Branului, la Tîrguvestei, și de aci la Bucuresci.

Callea de la Giurgiulü la Bucuresci, la Ploiesci,

pre vallea Praovei în susă la Cămpina, trece prin passulă Temișului în Trasilvania la Brașiovă.

Callea de la Plouiesci la Vălliană, trece prin passulă Buđeului în Trasilvania la Brașiovă.

Callea de la Plouesci la Buđeu și de aci pre vallea Buđeului în susă spre Trasilvania.

Callea de la Bucurescă la Olteniță.

Callea de la Bucurescă la Căllărași, de la Căllărași la cetatea de Floccă, și de aci la Brăilla.

Callea de la Brăilla la Gallați.

Callea de la Brăilla la Rômniculă-sărată.

MOLDAVIA.

Moldavia se mărginesce la appusă cu Trasilvania de care se desparte prin munțū Carpați; la médiă-nópte cu Bucovina; la resărită cu Bassarabia, de care se desparte prin rîlă Prută; la médiă-đi cu Moesia (astă-đi Dobrogiă), de care se desparte prin fluviulă Dunăriă, și cu România de care se desparte prin rîlă Seretă și prin perrîlă Miicovă.

Aria Moldoviei se întinde preste 800 milliarie geografice pătrate, saă preste 3,000,000 de fălci de pămîntă.

Rîurile celle măi însemnate alle Moldaviei sunt Prutulă, care surge din póllele Carpaților, curge spre resărită pino la cotitura Rrădăușiloră, apoi se întorce epre médiă-đi, forméđiă linia despărțitóriă între Moldavia și Bassarabia, primesce de a drépta sa rîlă Gigia, și se varsă în Dunăriă din giosă de Gallați.

Seretulă, care surge asemenea din póllele Carpaților, curge spre médiă și prin miđ loculă Moldaviei, primesce de a drépta sa rîurile Suciava, Mondava, Rapida (sau Bistrița) și Tortosulă, de a stînga sa Bârladulă, și éráși de a drépta Pudna unită cu Milcovulă, apoi Buđeulă din Romănia, și se varsă în Dunăria din susă de Galați.

Dunăria spallă numai o mică parte a țerei de cōtră médiă-și de la gura Seretului pîno la gura Prutulă.

Lacuri mai însemnate în Moldavia sunt dóue, laculă Brateșulă, la gura Prutulă, și laculă Dorochoiulă prin care trece Gigia.

Ape minerali se află în Moldavia în mai multe locuri. Cele mai renumite sunt: Slăniculă în regiunea Tortosului, Borca în regiunea Rapidei, și Strunga în regiunea Bacchulă, nu departe de Tîrgulă-fromosă.

Pre lōngă laturea de cōtră appusă a Moldaviei se înalțiă munții Carpați cari se desfacă în mai multe ramuri ce se întindă spre resărită și apoi se plécă spre médiă-și și formédiă mai multe vâlli fórte romantice, prin cari curgă mulțime de rîuri ce se varsă în Seretă, în Suciava, în Mondava, în Rapida, în Tortosă și în Pudna. Cellă mai mare munte e Pionulă între regiunea Rapidei și a Tortosului.

Pămîntulă Moldaviei coprinde fórte multe metalle în sînulă seu: aură, argintă, aramă, ferră, plumbă mercuriă, cobaltă, arsenică, înse minerele nu sunt în lucrare; mai înainte se cullegea aură din arena rîurilor, acumă nu se mai face nici acésta.

Minerali sunt: cuarțiă, spată, mică, marmure,

margă, cretă, pétră calcariă, sare petrósă în fórte mane cantitate, salnitru, alume saũ pétră acrá, sulfure saũ pétră puřiosă, cărbuni de pétră, céră de pămîntũ, pecură și altele; înse numai sarinele (ocnele) se lucrédia și fântânile de pecură.

Pămîntulũ Moldaviei e fórte fertile: munții sunt accoperiți cu totũ genulũ de arbori, și afară de munți sunt păduri fórte multe, înse de câțiva anni în cõce aũ începutũ tare a se rări; sunt grădine cu totũ genulũ de pomĩ: meri, pruni, peri, nuci, persici, gutõi, caissĩ, điarđiari, cereși, vișini; câmpurile producũ păpușioiũ (cucuruđiũ), grâne, secare, meiũ, orđiũ, saracinũ, linte, inũ, cânepă, fasole, mazere, pepeni, cartofi, tabacũ (tutunũ), și totũ genulũ de legumĩ și de erbe; viile producũ vinũ multũ și fórte bunũ.

Animali domestice și selbatice se nutrescũ fórte multe în Moldavia: boi, bivoli, ouĩ, capte, porci, cai, catĩri, asini; urși, lupi, vulpi, rĩși, porci selbatici, cerbi, căpriori, iepuri și altele; dintre passeri sunt: vulturi, falconi, corbi, ciõre, găine, gâsce, cocori, rație, curcani, păuni, porumbi, grauri, sturđi și altele multe; insecte diverse dintre cari sunt folositerie albinele și vermii de metasse. În ape se află pesci: morunũ, cigă, somnũ, crapũ, sciucă, linũ, păstrăvi și alte specie.

Locuitorii Moldavii sunt Români cari facũ majoritatea; apoi mai sunt Italiani, Franceși. Greci, Arnauți, Bulgari, Armeni, Poloni, Ruși, Germani, Unguri, Țigani și Judani; inse toți acesti străini nu facũ nici atreia parte dintre locuitorii Moldaviei, căci dintre 1,500,000, mai bine de unũ million sunt

Români, și mai puțin de o giümetate de million sunt străini. Dintre acești din urmă cei mai numeroși sunt Judanii și Țigani.

Locuitorii Moldaviei sunt mai toți creștini de ritul orientat, și stau suptă ună metropolită și suptă doi episcopi. Dintre străini mare parte sunt catolici, cari au ună episcopă ce pörtă titlul de Benderă; apoi sunt protestanți și reformați (calvini), Armenii și aă ritul lor. Judanii sunt de legea lui Moise. Machomedaniloră nu le este iertată a avé biserice (giamă) în țerră.

Cea mai mare parte dintre locuitorii pământeni se ocupă cu lucrarea pământului și cu crescerea vitelor. Locuitorii oppideloră se ocupă cu industria și cu negoșul. Moldavia vinde bucate, vite, pei, lână lemne, sare; și cumperă pännură, totă genulă de pândiături, instrumente de lucrată, și vase de vitru, de porțellană, de metalle, sachară, cafea, tutun turcesc, lemă; diverse jovaie, și alte articule de lussă. Dară preșulă articuleloră ce vîndă Moldavii întrece cu multă preșulă articuleloră ce cumperă acestia de la străini.

Dintre celle 800 milliarie geografice pătrate cari facă preste 3,000,000 de fâlcă de pământ, sau mai bine de 8,642,000,000 de stînșini moldavi pătrați, sunt numai la 1,000,000 de fâlcă de pământ lucrate, érá la 1,000,000 de fâlcă sunt păduri; și la 1,000,000 fâlcă sunt coprinse de oppide, de sate, de lacuri de rîuri, de căllă și de locuri deșerte.

Dintre locurile lucrate sunt:

Arătură la 500,000 fâlcă, cari producă la 2,500,000 chille de bucate.

Fâneațe la 235,000 fâlcă, cari producă 3,000,000 carre de fână.

Câmpia la 240,000 fâlcă pre care se nutrescă fôrte multe vite.

Vii la 25,000 fâlcă, cari producă 5,000,000 urne de vină.

În Moldavia se nutrescă:

Boi și vacă aprópe la 454,000 de capete,

Ouă și capre aprópe la 682,000 de capete,

Cai aprópe la 50.000 de capete;

Porci aprópe la 500,000 de capete;

Sare se scóte din sariue pre annă la 30,000,000 de occa.

Esportățione tutoră lucrărilor se suie pre annă se suie la 60,000,000 lei,

Importăționea la 40,000,000 lei,

Și remână în țerră la 20,000,000 lei,

Industria țerre se mărginesce la artile celle ne-apperatū necessarie societății, fiindă că cea mai mare parte de artile pentru commodățile vieți se adducă făcute din țerră străine.

Moldavia este astăđi unită cu România, și pórtă titlulă de *Principatele române unite*. Elle stau suptă protecțiunea porții ottomane și suptă garanția puterilor enropeane.

Forma guvernului e monarchiă constituționale electivă. Principele sau Domnulă Principateloră unite se allege de adunarea generale. Ellă guvernă cu concursulă ministriloră cari sunt respunđitori cōtră țerră.

Moldavia se împarte firesce în dóne părți mari cari se întindă de la méđiă-nópte spre méđiă-đi, a decă

partea dintre Carpați și Seretă, și partea dintre Seretă și Prut. Partea dintre Carpați și Seretă se suptîmparte în regiunea Suciavei, în regiunea Mondavei, în regiunea Rapidei, în regiunea Tortosului, la care s'ar mai putea adauge și regiunea Pudnei. Partea dintre Seretă și Prut se suptîmparte: în regiunea de susă saă a Gigiei, și în regiunea de josă saă a Bărladului.

În vechime tótă Moldavia se împărția în țerra de susă și în țerra de josă, cari se despărția prin linia trassă de la originea Oitusului ce se varsă în Tortosă, de a dreptulă prin Stefanescă lîngă Prut.

Acum se împarte în respectulă administrativă în 13 ținuturi: 1) ținutul Suciavei, 2) allă Petrei [numit și allă Némțului], 3) allă Romanului; 4) allă Baccolui; 5) allă Tecuciloră, 6) allă Pudnei, 7) allă Galașiloră (numit și allă Covêrluiului), 8) allă Bărladului (numit și allă Tutovei), 9) allă Fălciiloră (numit și allă Hussiloră), 10) allă Vasului, 11) allă Iasșiloră, 12) allă Botoșianiloră, 13) allă Dorochoiului.

Fiă-care ținut se suptîmparte în mai multe cercuri saă ocólle cari facă împreună 63 cercuri. În fruntea fiă-cărui ținut este câte ună administratoriă, și câte ună perceptoriă (sameșiu), și în fruntea fiă-cărui cercă câte ună subadministoriă saă preveghiătoriă; în fiă-care ținut e câte ună tribunariă saă judecătoria compusă din ună președinte și din doi assessoră. Oppidele și aă magistratele loră compuse din ună președinte și mai mulți membri. Satele și aă allesi loră.

Locurile celle mai însemnate ale Moldaviei sunt:

Iasșii (*Municipium Jassiorum*), lîngă rîulă Bacchului, care se varsă în Gigia, cu 80,000 locuitori, a doua

capitale a Principatelor române unite*), scaunul guvernului, metropolia țerei, reședinția consulilor puterilor străine, și a unui episcopu catolicu care pörtă titlul de Benderu. Între edificiele cele mari și între așezămintele publice merită însemnare: palatiul domnescu cu departamentele administrațiunii statului; catedrala metropoliei, care e încă nedeplinită, mănăstierul sântilor Treierarchi cu remășișiele cuviöse Parasceve, edificatü de domnul Basiliu Lupu, la anulü 1644; biserica sântului Nicölä cellü mare, numită și biserica domnescă, edificată de Stefanü cellü mare la anulü 1474, în care se ungü domni, și mai multe alte biserici; Academia cu o bibliotecă și cu unü cabinetü de fizică, cabinetulü de istoria naturale, scöla Basiliană, întemeiată de domniü Basiliü Lupu, o scölă militariă, 4 scöle primarie de copii, unü institutü pentru creșterea fetelorü, douë alte scöle filiali de fete, o scölă de arti, unü institutü de maternitate cu o scölă de obstetrici, fundată de domnul Gregoriü Ghica, o scölă arménă, 3 spitale, o grădină publică, o möră de vaporü în suburbiulü Pecurari. Împregiurulü Iasșilorü sunt mai multe mănăstierie: Scola (sau Socola), cu seminariulü Beniamin; Cetățea și Gallata, mănăstierulü principelü Arone, edificatü la anulü 1593. De la Sccola preste valle e grădina fostulü domnu M. Sturđia fórte mare și formösă.

Gallașii, lönğă Dunăriă. cu 50,000 de locuitori
capitalea ținutului Covêrluiului, reședinția administra-

*) La anulü 1565 Alessandru Lepușianu strămută reședinția domnescă de la Suciava la Iasși, și se atuncü în cöce domniü țerii ședură purure la Iasși.

turei (pîrcălabiei), a tribunariului civile și a tribunariului commerciale, are o școlă publică primară, și mai multe pensionate private, o tipografie, o casarmă militară, un spital și o carantină, și un port comercial pe Dunărie. Acesta e cellu dintăiu oppidū commercial în totă Moldavia, toate productele naturali ale Moldaviei se espörtă pre la Galați, și cea mai mare parte din articulele străine se împörtă pre la Galați. Pino la 800 vase întră și essū pre totū annulū din portulū Galaților. Prin Dunărie Galați comunică de o parte cu Austria și cu Germania, de altă parte cu marea négră, cu Bosporulū și cu marea mediterană. De la Galați spre resăritū cōtră gura Prutului e laculū Brateșului cellū mai mare din totă Moldavia, copiosu în pesci cu care se face unū commerciu destullū de considerabile. Spre appusū de la Galați, lōngă Seretū, nu departe de gura lui, se vedū ruinele unei cetăți vechie (*Contra-Dinogetia*), unde s'aū aflatū fōrte multe antice în annii trecuți. Loculū acesta se numesce acumū Gergina. Prin ținutulū acesta trece valulū lui Traianū care se întinde prin Bassarabia spre Tighina, și prin România spre Craiova.

Tecucii lōngă rîlū Bârladulu: (care mai giosū se varsă în Seretū), cu 10,000 locuitori, capita lea ținutului de assemine numire, reședinția administraturii și a tribunariului, are o școlă publică primară de copii și una de fete, și mai multe pensionate private.

Bârladulū (*Paloda*), lōngă rîlū Bârladū, cu 15,000 locuitori, capitalea ținutului Tutovei, reședinția administraturii și a tribunariului, are unū gimnasiū inferior, o școlă primară de băiați și alta de fete, mai multe pensionate private, unū spital și mai multe fabrice

de săpună. Oppidulă acesta împreună în ținutulă seü avea în meșievü o administrațiune municipale, și se numiã republica Bârladului.

Hussii, spre Prutü, cu 8000 locuitori, capitalea ținutului Fălciilorü, reședinția unui episcopu, a administraturii și a tribunariului, are o scölă publică primariã și unü seminariü de clericü.

Tîrgulü Vasului, lîngã rîulü Bârladü, cu 5000 locuitori; capitalea ținutului de asemenea nume, reședinția administraturii și a tribunariului, are o scölă publică primariã, o bisericã închinatã sântului Joanne Băptizatoriului, edificatã la anulü 1475 de Stefanü cellü mare. Se vedü și ruinele palatului acestui domnă. Din susü de oppidü e vallea Racovei unde Stefanü cellü mare cu 40,000 Moldavi, 2000 Poloni și 5000 Secui bätü pe Soliman pașși care avca 120,000 Turci, în 17 Januariü 1475, așia de tare, încãtu-i uccise 4 pașși și i luã preste 100 stéguri; puçini Turci scãparã cu fuga preste Dunãriã.

Baccöulă, lîngã Rapida sau Bistriția, nu de parte de confluenția ei cu Seretulü, cu 12,000 locuitori; capitalea ținutului, reședinția administraturii și a tribunariului, are o scölă publică primariã și mai multe pensionate private. — Sarinele (Oena) lîngã rîulü Tortosü, cu minere de sare însemnate, din care se scotü pre totü anulü câte 30,000,000 de occa, și se trãmittü în tötã țerra, înse mare parte se esportã afarã din țerrã; are o scölă publică primariã, o casarmã și o prinsóre publică (castellü).

Romanulü, lîngã rîpa stângã a Mondavei apröpe de loculü unde acësta se unesce cu Seretulü, cu 10,000 locuitori; capitalea ținutului, reședinția admi-

nistraturei și a tribunariului, scaunul episcopului de Romanu, fundat de Alessandru cellu bunu pre la anulul 1402, are unu seminariu de clerici, și o școlă publică primară națională, o școlă armenă și mai multe pensionate private, și unu spital. De la Romanu preste Seretū se vedu ruinele unei cetăți vechie, numite sântu Demetriu, întărită de Stefanu cellu mare. Din susu de Romanu, distanța de o postă, la satul Mirtesci, este podu âmblătoriu preste Seretū. Puçinū de asupra acestuia se află satul Scheia, faimosu pentru bătălia de la anulul 1486 între Stefanu cellu mare și Croiotu rebellulū, care venisse din Trasilvania cu ajutoriū ungurescu, spre a destronă pre Stefanu, înse plăti cu vieția temeritatea sa. — Pre Mondava în susu, este satul Vallea-albă, unde se făcu bătălia cea însemnată între Stefanu cellu mare și Machomede II, la anulul 1476, după care apoi locul se numi Resboiani.

Fălticianii, cu 8000 locuitori, capitala ținutului Suciavei, reședința administraturii și a tribunariului, are o școlă publică primară și mai multe pensionate private. Aci se face pre totu anulul la 20 Juliū unu mercatū care ține 15 țille, și e cellu mai căutatū din totă Moldavia, la care vinu neguțiători din tôte țerrile circumvecine, și făcu unu negoțiu forte însemnatū. De la Fălticiani spre resăritū lōngă rīulū Mondava e Baia, oppidū forte vechiū și renumitū în istoriă, înse acumū e numai ruine pre care s'a întemeiatū unu satū. Aci se cullegea aurū din arena Mondavei, și se bătea monetă. Aci bătū Stefanu cellu mare pre Ungurī la anulul 1467, plăgi pre regele Mathia Corvinū; și'lū constrînse a și scăpa vieția cu fuga.

Botoșanii, cu 20,000 locuitori, capitala ținutului

Botoșianilor, reședința administraturii și a tribunariului, cu un gimnasiu inferior și o școală primară de băiați și alta de fete, și cu un spital.

Dorochoiulă lungă laculă ce pörtă numele oppidului, cu 6000 locuitori, capitala ținutului de assemine nume, reședința administraturii și a tribunariului, cu o școală publică primară.

Căllile principali alle Moldaviei sunt:

1) Callea Seretului, începe la Cornulă Luncei, trece prin Fălticiani, merge pre lungă rîpa stângă a Mondaviei de a dreptulă la Romană; trece preste podulă Mondavei, merge pre lungă rîpa dréptă a Seretului, trece preste podulă Rapidei la Baccôu, apoi la Agiudă trece preste podulă Tortosului, și merge dreptă la Foxiană.

2) Callea mediană, începe la Michaeliană, merge pre lungă rîpă stângă a Seretului la Bucecea, trece la Botoșiani, merge dea dreptulă la Iassă prin mișloculă ținutului dintre Seretă și Prută; de la Iassă trece deallurile spre Tirgulă Vasului, merge pre lungă rîpulă Bărladului prin oppidulă Bărladă, apoi prin Tecuci și de aci merge parallelă cu Seretulă pîna la Gallați.

Căllile laterali sunt:

- a) Callea de la Romană la Pétra.
- b) Callea Rapidei de la Baccôu la Pétra și de aci în susă la Dorna, cu ramulă prelungă Bistrițioră la passulă Tulghișu.
- c) Callea de la Baccôu la Sarine (Ocna).
- d) Callea Tortosului de la Agiudă la Sarine, apoi în susă la passulă Dimeșu, cu ramulă seă de la Onești la passulă Oitusului.
- e) Callea Prutului, de la Marmoritia la Herția, la Dărăbană, la Săviani, la Botoșiană.

- f) Callea de la Michaeliani la Dorochoiū.
- g) Callea de la Romanū la Iasși care trece Seretulu la Mirtesci; merge prin Tîrgulū Formosū și Podulū Elóiei la Iasși, și de aci la Sculliani.
- h) Callea de la Tîrgulū Vasului la Hussi.
- i) Callea de la Bârladū la Fălci.
- k) Callea de la Tecuci la Foxiani, trece Seretulu la Torcesci.

BUCOVINA.

Bucovina se mărginesce la appusū cu Trasilvania și cu Marmorosulū, de cari se desparte prin Carpați; la médiă-nópte cu Galliția, de care se desparte prin ramulū Carpaților cese întinde dela verticele Corbului spre resăritū de a dreptulū la Dunastru, apoi prin fluviulū Dunastru, pîno la gura perrîului Onutului, la resăritū cu Bassarabia și Moldavia pîno la Suciava; la médiă-đi cu Moldavia de la Suciava pîno la muntele Roșiū.

Aria Bucovinei între marginile ei celle vechie, se întinde preste 250 milliarie geografice pătrate, sau preste 965,000 fălci de pămîntū *).

Rîurile celle mai însemnate alle Bucovinei sunt: Dunastrulū, (în vechime *Tyra*, acumū și *Nistra*), care surge din póllele despre médiă-nópte alle Carpaților în Galliția, spallă Bucovina într'o mică distanția, curge spre resăritū pîno la cotulū Callosū, apoi se întorce spre médiă-đi, și se varsă în merea

*) Înse acumū se întide numai preste 163 milliarie pătrate, că-cî partea de cōtră médiă nópte spre appusū se numeră la Galliția